

ВИЗНАЧНА ПОСТАТЬ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.12.083>
JEL: B31, D50, E64, P11, P20

ГЖЕГОЖ В. КОЛОДКО, проф.,
директор Центру економічних досліджень трансформації,
інтеграції та глобалізації «TIGER» при Університеті Козмінського
вул. Ягеллонська, 59, 03-301, Варшава, Польща
e-mail: kolodko@tiger.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7015-5612>

ЯНОШ КОРНАЇ ТА ЙОГО ПАМ'ЯТНА ТВОРЧІСТЬ

Описано найбільш відомі наукові праці Яноша Корнаї — найвидатнішого економіста соціалістичних і постсоціалістичних країн за останні 50 років. Акцентовано увагу на його теорії системної нерівноваги в централізованій плановій економіці, концепції жорстких і м'яких бюджетних обмежень та економічного дефіциту, які мали революційне значення для наукового тлумачення процесів виробництва, розподілу і нагромадження капіталу в державних соціалістичних економіках. Проаналізовано еволюцію теоретичної думки цього видатного економіста та її вплив на реальні економічні процеси.

Ключові слова: Янош Корнаї; нерівновага; дефіцит; жорсткі бюджетні обмеження; соціалізм.

Пішов з життя **Янош Корнаї** (1928—2021). Він не дожив до Нобелівської премії, яку давно заслужив за свій беззаперечний самобутній і творчий внесок в економічну думку. Він був не лише найвидатнішим економістом у Центральній та Східній Європі з часів Оскара Ланге та Міхала Калецького чи навіть у всьому регіоні колишніх соціалістичних країн з централізовано-плановою економікою, а й ученим зі світовим ім'ям, який з часом отримав належну оцінку в усіх куточках світу, навіть далеко від рідної Угорщини.

РІВНОВАГА В ПЛАНІ, НЕРІВНОВАГА В РЕАЛЬНОСТІ

Корнаї здобув світову популярність, опублікувавши півстоліття тому, в 1971 р., проривну працю під назвою «Анти-рівновага: про теорію економічних систем і завдання дослідження». І надихнуло його на написання цієї роботи — з багатьма категоричними твердженнями, інколи суворо сформульованими, у тому числі про те, що «різкий тон може виявитися корис-

Ц и т у в а н н я: Колодко Гж.В. Янош Корнаї та його пам'ятна творчість. *Економіка України*. 2021. № 12. С. 83—92. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.12.083>

ним, оскільки деякі захворювання можна краще вилікувати шоковою терапією, ніж заспокійливою» [1, р. XVI], — те, у чому він переконався в ході дискусій про знамениту реформу децентралізації угорської економічної системи в 1968 р. Не будемо забувати, що на той час це була найбільша зміна в напрямі лібералізації економіки в країнах державного соціалізму. Я тільки починав вивчати економіку, але вже тоді знав, що треба обов'язково стежити за діяльністю Корнаї. Через багато років він опублікував книгу «Силою думки: неправильні спогади про одну інтелектуальну подорож» [2], в якій описує — не шкодуючи самокритики, що є рідкісною характеристикою великих умів, — еволюцію своїх думок про економіку і теоретичні інтерпретації її функціонування.

Дійсно, Янош Корнаї силою своїх думок, глибиною дослідницького аналізу і точністю теоретичного синтезу зробив великий внесок у системний перехід від соціалізму. Думками, а не діями. Він не ходив на барикади й мітинги, не втручався в політику, але постійно прагнув впливати на те, як думають і поведуться інші. У цьому сенсі його міркування, часто дуже теоретичні, «модельні», мали істотне значення для економічної практики. На жаль, його не завжди уважно слухали, у тому числі як члена в 1989—1994 рр. Науково-консультативної Ради Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) з моменту його заснування і як члена з 1995 по 2001 р. Ради з монетарної політики Національного банку Угорщини. Пізніше він ділився гіркими спогадами про цю свою «другу пригоду» в одній із сфер реальної економіки, де приймаються важливі рішення. Здебільшого він шкодував про втрачений там час; на практиці рекомендації таких Рад ідуть одним шляхом, а реальна монетарна політика — іншим. Водночас він не настільки скептично ставився до своєї попередньої експертної роботи з 1972 по 1977 р. по той бік Атлантики в якості одного з віцепрезидентів Комітету ООН з планування розвитку.

П'ятдесят років тому, коли багатьом з нас — тим, хто живе між Ельбою і західним узбережжям Тихого океану, — здавалося, що соціалістична економіка, хоча з нею в даний момент не все гаразд, все одно має світле майбутнє, ніхто не ставився до цих думок як до серйозного попередження про те, що таке світле майбутнє зовсім не обов'язково настане і система центрального планування, заснована на майже всюдисущій державній власності, може швидко вийти з ладу, якщо її не вдасться реформувати. У цьому контексті під час однієї з наших численних зустрічей вже на початку цього століття я запитав Корнаї, чому його теорія соціалістичної економіки, по суті, мала лише описовий бік? Чому вона обмежилась описом і поясненням дії сил і механізмів економічної динаміки, не говорячи при цьому, як зменшити їх недосконалість і покращити функціонування державної соціалістичної економіки? Чому в його працях не було нічого, що вказувало б на шляхи переходу від описової до директивної перспективи, тобто від пояснення того, як працює система, до пропонування напрямів і методів її зміни на краще? У відповідь я почув, що він був переконаний, принаймні з кінця 1960-х років, що соціалістична економічна система не підлягає реформуванню. Коли я запитав, чому в його роботах того періоду таку думку не можна було знайти у сформульованому вигляді, він відповів, що сам факт, що він не написав, як реформувати тодішню сис-

тому, непрямо вказує, що вже тоді він був переконаний у неминучому згасанні планової економіки, яка не може бути збалансована в принципі.

Інша його фундаментальна праця «Економіка дефіциту» [3] поставила свого автора на п'єдестал не лише сучасної економічної думки. Безсумнівно, це була унікальна фундаментальна теоретична робота, яка пояснювала причинно-наслідкові механізми соціалістичної економіки і мала величезний вплив на становлення багатьох дослідників на шляху ринкових реформ в існуючій тоді системі, підтверджуючи переконання в безперспективності її «ремонті». Жодна інша робота не мала такого впливу на думку в соціалістичних країнах, як книга Корнаї. Наприклад, характерною була оцінка Єгора Гайдара, лідера громадської думки в Росії та інших пострадянських республіках, директора московського Інституту перехідної економіки, який виконував обов'язки прем'єр-міністра Росії у другій половині 1992 р.: Янош Корнаї краще, ніж будь-хто інший у світі, розуміє, як працює соціалістична економіка. Його «Економіка дефіциту» була для мене і моїх колег у Росії надзвичайно важливою книгою. Цю роботу вітали не в кожній соціалістичній країні та не скрізь її перекладали. Так, вона не вийшла в Румунії — можливо, тому, що в 1980-х роках там не було дефіциту...¹ Російською мовою книга була видана лише в 1990 р.², а в Польщі вона вийшла у 1985 р. під трохи завуальованою назвою, яка дослівно перекладається як «Дефіцит у економіці». Таке пом'якшення більш виразної оригінальної назви «Економіка дефіциту», яка, згідно з офіційно панівною доктриною, не мала використовуватися для характеристики централізовано-планової економіки, на відміну від оригінальної назви, яка натякала, що йдеться про дефіцит, який можна усунути, слід уважати превентивним заходом видавця для уникнення втручання завзятих цензорів, які побоювалися невдоволення вищих ешелонів централізованої влади³.

Третій великий твір Корнаї з'явився трохи запізно. Він має унікальну назву, оскільки ставить поряд два терміни, відомі тим, що їх часто плутають в економічній літературі та в інших соціальних науках (тоді їх плутали переважно на Заході, а нині майже скрізь, крім Китаю). У 1992 р., коли економіка державного соціалізму припинила своє існування, вийшла книга «Соціалістична система: політична економія комунізму» [5]⁴. Ця робота цитується

¹ «Анти-рівновага» була швидко опублікована румунською мовою, вже в 1974 р. Тоді диктаторські амбіції Ніколае Чаушеску та його репресивний партійно-державний апарат ще не набули повного розмаху.

² Російською «Анти-рівновага» взагалі не перекладалася.

³ У подібному контексті ще раніше я отримав пораду головного редактора журналу *Gospodarka Planowa* («Планова економіка») (нині — *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics* («Національна економіка, Польський економічний журнал»)) уникати в назві статті про циклічність зростання в соціалізмі (лише в назві, а не в тексті) терміна «цикли зростання» і замінити його на «фази» [4], щоб ми не випробовували терпіння тих, хто при владі, оскільки офіційно загальне становище економіки характеризувалось як «гармонійний розвиток».

⁴ У цій книзі Я. Корнаї посилається на три мої роботи про системні реформи і антиінфляційну політику, опубліковані наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років [6; 7; 8], хоча, коли йдеться про останню публікацію, він посилається на рукопис монографії, яку я надіслав йому за два роки до того. І хотілося б додати таку цікаву деталь: я був одночасно здивований і вражений його сумлінним підходом, коли він письмово попросив мене надати згоду на використання однієї з таблиць, опублікованих у моїй монографії.

навіть більше (майже 4,8 тис. разів), ніж знаменита «Економіка дефіциту» (менше 4,4 тис.)⁵. Вона писалась як підручник для американських університетів, починаючи з Гарварду, де централізовано-планова економіка і політична економія соціалізму найчастіше викладалися в курсі під назвою «Економіка комунізму». Після постсоціалістичного політичного переходу ми дійсно вступали в нову еру, і цей шедевр Корнаї, який описує зникаючу політичну систему, закінчувався як академічний трактат, третій у його монументальній трилогії, яку повинна мати на своїх полицях кожна поважна університетська бібліотека.

ЕКОНОМІКА — ЦЕ НАУКА, А НЕ «СОВЕТОЛОГІЯ»

Янош Корнаї, безсумнівно, довів, що соціалістична економіка не має ефективного механізму ліквідації слабких, погано керованих компаній. Оскільки невблаганного ринку немає, політики піддаються тиску з боку персоналу та керівництва державних підприємств і схильні надавати разові «підживлення» погано працюючим компаніям. Через системну відсутність жорстких бюджетних обмежень ані політики, ані керівництво державних підприємств не здатні бути «жорсткими» і протистояти вимогам працівників, які «пом'якшують» систему і постійно заганняють економіку в нерівновагу.

Інновативний та унікальний внесок автора «Анти-рівноваги» полягав у розробці іншої, адекватної мови для опису і аналізу економічної системи, яка не була схожа на західну. Такої мови, яка також відрізнялася від тієї, що панувала тоді в літературі даної тематики в соціалістичних країнах. Його формалізована мова була не всім до смаку; окремим людям вона, мабуть, не подобалася, тому що вони не змогли наслідувати її логіку. Правда, його стиль міг би бути простішим, але він навмисно користувався своїм унікальним способом, адресуючи свої твори читачеві витонченому і залученому в тему. Наприклад, у «Анти-рівновазі», яка відкрила очі багатьом тогочасним економістам на виклики реальної економіки і на неспроможність теорії їх пояснити, він писав: «Одним із стабілізаторів економічних організацій і систем є обставина, що певні процеси почнуть або відхиляться від попереднього обсягу лише в тому випадку, якщо зміна середовища перевищить певні пороги відчуття. Занадто низькі пороги відчуття призводять до гіперчутливості, зайвих коливань і зрушень; проте занадто високі пороги відчуття призводять до ослаблення пристосування і до ригідності» [1, р. 192]. І у висновках: «Соціалістична економіка виявилася не надчутливою, а надзвичайно нечутливою. Лише під впливом різких і серйозних сигналів виробничі зв'язки змінилися й пристосувалися до мінливих потреб» [1, р. 193].

Корнаї скоріше був ерудованим економістом, ніж антикомуністичним советологом. Він не займався боротьбою з реальним соціалізмом і не прококував його неминучого падіння, хоча в його численних працях можна знайти непрямі натяки на відсутність перспектив соціалістичного розвитку

⁵ Часто використовуваний показник цитування в науковій літературі — індекс Хірша (h-індекс) — для праць Корнаї становить 63, що означає, що він має 63 праці, кожна з яких цитувалася принаймні 63 рази. Метафорично кажучи, цей індекс вимірює не рух на рівній поверхні, а піднесення на дедалі вищі вершини.

через системну, на його думку, неможливість глибоко перебудувати інституційні основи економіки. Його як відомого і шанованого на Заході вченого дедалі частіше туди запрошували, поки він не почав регулярно викладати в США. У період з 1986 по 2002 р. він читав лекції з політичної економії соціалізму і проводив дослідження в цій галузі в Гарварді, але, на відміну від деяких інших світил соціальних наук із соціалістичних країн (на Заході їх називали комуністичними), він не займався антикомуністичними «хрестовими походами», а натомість продовжував розвивати свою теорію. Його академічна біографія характеризується «маятниковим рухом». Не в тому сенсі, що він коливався інтелектуально і політично, — він мав певні власні погляди, — а тому, що у своєму науковому й особистому житті він курсував між Кембриджем, Массачусетсом і Будапештом: один семестр у Гарвардському університеті, другий — в угорському Інституті економіки Академії наук і в Центральноєвропейському університеті.

Цей унікальний «маятниковий рух» мав своє значення. У такий спосіб Корнаї показував, що більше є таких речей, які об'єднують світ, ніж таких, що його розділяють, водночас демонструючи, як можна досконало інтегрувати, однаковою мірою і в методологічному, і змістовому сенсі, здавалося б, неможливі для інтеграції економічні концепції, засновані на критичному спостереженні соціалістичної та капіталістичної економіки. Я вважаю, що тоді він вийшов за межі навіть провідної американської економічної думки. Цього міг досягти лише великий розум, здатний одночасно глибоко вникнути в сутність обох економічних систем. Пізніше, вже наприкінці його кар'єри, це приведе до цікавого дослідження — двох нарисів, що порівнюють ключові характеристики протилежних економічних систем. Варто зазначити, що Корнаї мав сміливість вказати не лише на слабкі сторони вже не існуючого реального соціалізму, що тоді стало не так уже й складно зробити, а й на слабкі сторони чудово існуючого реального капіталізму. Він єдиний зміг протиставити соціалістичну економіку постійного дефіциту капіталістичній економіці постійних надлишків, підкресливши, що обидва види нерівноваги суперечать економічній раціональності, але останній — капіталізм — є більш якісним [9]. Щодо переваги ринкової економіки над плановою, приватної над державною, капіталістичної над соціалістичною в нього не було жодних сумнівів ані в 1970-х, ані у 2010-х роках, незалежно від того, де він мешкав і працював — у Кембриджі чи Будапешті.

Протягом свого маятникового американсько-угорського періоду наукової діяльності Корнаї писав угорською, а його асистент одразу перекладав нову роботу англійською. Правило автора полягало в тому, щоб публікувати свої книги спочатку рідною мовою, а потім англійською. Це все було настільки чітко організовано, що «Анти-рівновага» і «Економіка дефіциту» вийшли майже одночасно обома мовами, відповідно, у 1971 і 1980 рр. А потім, звичайно, багатьма іншими мовами; усього 21 мовою⁶, що є рідкістю для академічної економічної літератури.

⁶ 18 книг Корнаї видано англійською, 15 китайською і 10 польською. Для порівняння: сім в'єтнамською, шість російською, п'ять німецькою, чотири словацькою, по три чеською та болгарською, дві румунською і по одній хорватською, сербською і арабською.

МІЖ НАМИ ЕКОНОМІСТАМИ

Особисте знайомство, а потім і дружні стосунки зав'язалися між нами влітку 1989 р. Це був особливий час, оскільки в Польщі вже відбулися історичні переговори за «круглим столом» і червневі вибори до Сейму і Сенату, які закріпили політичну трансформацію Польщі. Берлінський мур ще стояв, Радянський Союз ще існував, хоча завдяки Горбачову та його реформам так звана доктрина Брежнєва, яка фактично передбачала збройне втручання в країни-союзники, які бажають змінити систему, більше не діяла [10]. Як сказав за два десятиліття до того ранній Корнаї, «зміна навколишнього середовища перевищила певні пороги відчуття».

Тоді ми обидва були в Гельсінкі, писали свої статті [7; 11] у Всесвітньому інституті досліджень економіки розвитку ООН (UNU-WIDER). Корнаї написав свою статтю угорською, а його помічник негайно переклав її англійською та відредагував рукопис нової книги. У більшій частині своєї роботи Корнаї використовував систематизовані стенографічні записи своїх лекцій у Гарварді наприкінці 1980-х років, прочитаних і записаних, звичайно, англійською мовою і доступних у дуже невеликій кількості примірників, які нам довелося вивчати, перш ніж була опублікована повна книга.

Перебування у WIDER було особливим двотижневим періодом, який дав можливість для щоденних розмов, і у вихідні дні теж, оскільки ми працювали без перерви. Однією з тем гарячої полеміки було питання, як перейти до ринкової економіки в довгостроковій перспективі, а в короткостроковій позбутися синдрому «дефіцитофляції», який у Польщі був дуже гострим. В Угорщині він був, безумовно, менш суворим, і тим цікавіше, що теорія економіки дефіциту побачила світ саме там. Тоді у WIDER я займався першим фундаментальним питанням, а про друге написав за пару років до того [12] також під впливом ходу думок Корнаї. Ніхто навіть у найсміливіших мріях не міг тоді уявити, що я використовуватиму цю категорію знову, третину століття потому, порівнюючи явище часів Другої світової війни, яке я назвав «дефіцитофляцією 1.0», з явищем, характерним для незбалансованої соціалістичної економіки, — «дефіцитофляцією 2.0», — і з нинішнім явищем, що виникло в умовах пандемії коронавірусу, — «дефіцитофляцією 3.0» [13].

Згодом ми неодноразово зустрічалися, найчастіше в столицях двох наших союзних держав, але не тільки там. У 2001 р. ми приймали професора Корнаї в нашому університеті Козмінського, де він прочитав надихаючу лекцію про роль держави в постсоціалістичній економіці [14]. Ця тема досі залишається суперечливою в теорії та складною на практиці, тому не завадить перегортати цей текст і зараз — його основні тези залишаються актуальними і 20 років потому, і не тільки в Польщі та Угорщині.

Наша остання особиста зустріч відбулась у 2018 р. в Будапешті під час міжнародної наукової конференції, яка проходила в Університеті Корвіна з нагоди 90-річчя Яноша Корнаї. У моєму старому примірнику «Анти-рівноваги», із «собачими вухками», що позначають численні сторінки з цінними думками, і вкритому рукописними коментарями, автор написав: «Грегу, молодому читачеві з широкими поглядами 1973 року і більш досвідченому і

мудрому читачеві 2018 року». Так, я багато чого навчився за ці роки, у тому числі від автора цієї чудової та все ще дуже актуальної книги, незважаючи на час, що минув з моменту її публікації; це класика економічної літератури. Більш як 10 років тому, 2007-го, він підписав для мене свою дуже особисту книгу про подорож своїх думок у цьому мандрівному світі: «Грегу, з дружбаю та з вдячністю за Ваше керівництво досягненням польського успіху». Цей успіх — перебільшений одними [15] і недооцінений іншими — був обумовлений збігом обставин, у якому певну роль відігравали і практичні уроки з теорії Корнаї. А тепер, на жаль, для нас актуальним було збереження цих успіхів перехідного періоду нашої батьківщини перед натиском неліберальної демократії та економічного популізму. Корнаї був дуже сильно вражений і вільно висловлював свої негативні емоції щодо правління партії «Фідес» у своїй країні, проводячи небезпідставні паралелі з правлінням «Права і справедливості» в моїй.

Подарунком на день народження була праця, написана спеціально для цієї нагоди, «виготовлена на замовлення» — як це із задоволенням назвав ювіляр, про китайську трансформацію [16]. З приводу китайських реформ і суті китайської політичної системи наші думки розійшлися. Корнаї стверджував, що Китай успішно усунув м'які бюджетні обмеження⁷ — одну з головних категорій у його теорії нерівноваги [19] — і, як наслідок, позбувся дефіцитів, фактично перейшовши до капіталізму, про що свідчить, на його думку, переважна частка приватної власності на засоби виробництва [20]. Проте я вважаю, що країні вдалося усунути системні недоліки соціалізму, розробивши нову систему, яка відрізняється як від соціалізму, так і від капіталізму, з повністю лібералізованими цінами, але з неповністю жорсткими бюджетними обмеженнями.

Більше того, я вважаю, що Корнаї сильно перебільшив, сказавши, що мета «лідерів сучасного Китаю <...> стати лідером-гегемоном світу» [21]. Я ж думаю, що їхні амбіції полягають у тому, щоб знову зробити Китай великим, але не за рахунок інших країн, а через забезпечення продуктивної синергії з ними. Зовнішня діяльність Китаю, включаючи сміливу ініціативу «Один пояс, один шлях», повинна сприйматися скоріше як засіб вирішення зростаючих внутрішніх проблем шляхом підтримки економічного процвітання, а не як свого роду новий міжнародний експансіонізм. У цьому зв'язку дехто вдається до нагнітання страху, інші перебувають під ілюзією наближення епохи «Китайського світу» (*Pax Sinica*). Такі очікування абсолютно не відповідають дійсності, хоча ми і можемо мати певну надію на те, що з неминучим зростанням ролі Китаю на глобальній політичній та економічній арені країна зможе з часом поділитися з іншими регіонами світу принаймні деякими із своїх навичок успішної практики колективних дій.

Корнаї був правий, коли писав, що західні інтелектуали «не тільки із схваленням спостерігали за трансформацією Китаю, але й активно сприяли цим змінам». Я сам теж скромною мірою брав у цьому участь, але в цілому не згоден, що ми «несемо моральну відповідальність за те, що не протестує-

⁷ Окремі автори [17; 18], які стверджують, що політика рівноважних цін, яка очищує ринок, можлива також на тлі м'яких бюджетних обмежень, не поділяють цієї думки.

мо проти воскресіння китайського монстра» [21]. По-перше, монстра немає. По-друге, більшість з нас ставить під сумнів конкретні помилки в структурних реформах і недоліки економічної політики та пропонує правильні напрями змін. Китайці є авторами величезного економічного успіху, хоча й не без впливу іноземної економічної думки. Якби вони не дотримувалися цього балансу на ранніх етапах ринкових реформ, нині ситуація була б набагато гіршою або просто не такою, якою вона є. Хто хоче побачити монстра, має їхати до Північної Кореї, а не до Китаю.

Якщо цивілізація бажає вижити і зберегти мир, то це реально лише на основі соціальної ринкової економіки. Важко уявити будь-яку іншу економічно-політичну систему, здатну забезпечити необхідну виважену «дозу» всесвітньої раціоналізації в часи незворотної глобалізації. Сподіватимемося, що Китай, який давно скинув монстра маоїстського комунізму, просуватиметься саме в напрямі соціальної ринкової економіки (звісно, із знаменитими «китайськими особливостями») і не буде ані корумпованим державним капіталізмом, ані несправедливим неоліберальним капіталізмом. Ми можемо спостерігати там надзвичайно різноманітні економічні структури й цікавий обмін економічними думками щодо творчого співіснування приватного сектору і державного втручання, вільного ринкового підприємництва та урядової економічної політики, регулювання і спонтанності, а також технології та культури. Це не соціалізм і не капіталізм; це не монстр, як його називав Корнаї, а нове політичне явище, яке я називаю «чинізмом» [16].

На жаль, ми не зможемо продовжити нашу інтелектуальну дискусію з цього питання. Яноша більше немає...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kornai J. *Anti-Equilibrium: On Economic System Theory and the Task of Research*. — North Holland, Amsterdam.
2. Kornai J. *By Force of Thought: Irregular Memoirs of an Intellectual Journey*. Cambridge, Mass. — London : MIT Press.
3. Kornai J. *Economics of Shortage*. — North-Holland, Amsterdam.
4. Kolodko Grzegorz W. *Fazy w zrostu gospodarczego w Polsce (Economic growth phases in Poland) // Gospodarka Planowa*. — 1979. — No. 3. — P. 137—143.
5. Kornai J. *The Socialist System: The Political Economy of Communism*. — Princeton, New Jersey : Princeton University Press.
6. Kolodko Grzegorz W. *Stabilization Policy in Poland: Challenges and Constraints / Research Institute of Finance, Warsaw // Working Papers*. — 1989. — No. 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.tiger.edu.pl/kolodko/working/if/IF_working_papers_nr3.pdf
7. Kolodko Grzegorz W., Ostrowski M., Rosati D. *Stabilization Policy in Poland: Challenges and Constraints / World Institute for Development Economics Research of the United Nations University, UNU-WIDER, Helsinki // WIDER Working Papers*. — 1990. — WP 81 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/WP81.pdf>
8. Kolodko Grzegorz W., Gotz-Koziarkiewicz D., Skrzyszewska-Paczek E. *Hyperinflation and Stabilization in Postsocialist Economies*. — Boston ; Dordrecht ; London : Kluwer Academic Publishers, 1992.
9. Kornai J. *Dynamism, Rivalry, and the Surplus Economy: Two Essays on the Nature of Capitalism*. — New York : Oxford University Press, 2014.
10. Gorbachev M.S. *Perestroika and New Thinking: A Retrospective / Russian Global Affairs*. — 2021. — 08 Sep. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://eng.globalaffairs.ru/articles/perestroika-and-new-thinking/> (дата звернення: 27.10.2021).

11. Kornai J. The Affinity between Ownership and Coordination Mechanisms: The Common Experience of Reforming Socialist Countries / UNU-WIDER, Helsinki : Research for Action, 1990.
12. Kolodko Grzegorz W., MacMahon W. Stagflation and Shortageflation: A Comparative Approach // *Kyklos*. — 1987. — Vol. 40. — Fasc. 2. — P. 176—197 (doi: doi.org/10.1111/j.1467-6435.1987.tb02671.x).
13. Kolodko Grzegorz W. Shortageflation 3.0: War Economy — State Socialism — Pandemic Crisis // *Acta Oeconomica*, Special Issue. — 2021 (forthcoming).
14. Kornai J. The Role of the State in a Post-Socialist Economy / Leon Kozminski Academy of Entrepreneurship and Management (WSPiZ), Warsaw // Distinguished Lectures Series. — 2001. — No. 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.tiger.edu.pl/publikacje/dist/kornai.pdf> (дата звернення: 27.10.2021).
15. Piatkowski M. Europe's Growth Champion: Insights from the Economic Rise of Poland. — Oxford ; New York : Oxford University Press, 2018.
16. Kolodko Grzegorz W. Socialism, Capitalism, or Chinism? // *Communist and Post-Communist Studies*. — 2018. — Vol. 51. — Iss. 4. — P. 285—298 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://online.ucpress.edu/cpcs/article-abstract/51/4/285/567/Socialism-capitalism-or-Chinism?redirectedFrom=fulltext>
17. Nuti D.M. The Rise and Fall of Socialism / Dialogue of Civilizations Research Institute. — Berlin, 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://doc-research.org/2018/05/rise_and_fall_of_socialism/ (дата звернення: 27.10.2021).
18. Popov V. Mixed Fortunes: An Economic History of China, Russia, and the West. — New York : Oxford University Press, 2014.
19. Kornai J. The Soft Budget Constraints // *Kyklos*. — 1986. — Vol. 39. — No. 1. — P. 3—30.
20. Kornai J. From Socialism to Capitalism. — Budapest ; New York : Central European University Press, 2008.
21. Kornai J. Economists share blame for China's 'monstrous' turn // *Financial Times*. — 2019. — July 11.

Стаття надійшла 26.11.2021

REFERENCES

1. Kornai J. *Anti-Equilibrium: On Economic System Theory and the Task of Research*. North Holland, Amsterdam.
2. Kornai J. *By Force of Thought: Irregular Memoirs of an Intellectual Journey*. Cambridge, Mass, London, MIT Press.
3. Kornai J. *Economics of Shortage*. North-Holland, Amsterdam.
4. Kolodko Grzegorz W. Economic growth phases in Poland. *Gospodarka Planowa*, 1979, No. 3. pp. 137-143 [in Polish].
5. Kornai J. *The Socialist System: The Political Economy of Communism*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press.
6. Kolodko Grzegorz W. Stabilization Policy in Poland: Challenges and Constraints. Research Institute of Finance, Warsaw, *Working Papers*, 1989, No. 3, available at : http://www.tiger.edu.pl/kolodko/working/if/IF_working_papers_nr3.pdf
7. Kolodko Grzegorz W., Ostrowski M., Rosati D. Stabilization Policy in Poland: Challenges and Constraints. World Institute for Development Economics Research of the United Nations University, UNU-WIDER, Helsinki, WIDER, *Working Papers*, 1990, WP 81 available at: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/WP81.pdf>
8. Kolodko Grzegorz W., Gotz-Kozierkiewicz D., Skrzyszewska-Paczek E. *Hyperinflation and Stabilization in Postsocialist Economies*. Boston, Dordrecht, London, Kluwer Academic Publishers, 1992.
9. Kornai J. *Dynamism, Rivalry, and the Surplus Economy: Two Essays on the Nature of Capitalism*. New York, Oxford University Press, 2014.
10. Gorbachev M.S. *Perestroika and New Thinking: A Retrospective*. Russian Global Affairs, September 08, 2021, available at: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/perestroika-and-new-thinking/> (accessed on: 27.10.2021).

11. Kornai J. The Affinity between Ownership and Coordination Mechanisms: The Common Experience of Reform in Socialist Countries. UNU-WIDER, Helsinki, Research for Action, 1990.
12. Kolodko Grzegorz W., MacMahon W. Stagflation and Shortageflation: A Comparative Approach. *Kyklos*, 1987, Vol. 40, Fasc. 2, pp. 176-197 (doi: doi.org/10.1111/j.1467-6435.1987.tb02671.x).
13. Kolodko Grzegorz W. Shortageflation 3.0: War Economy — State Socialism — Pandemic Crisis. *Acta Oeconomica*, Special Issue, 2021 (forthcoming).
14. Kornai J. The Role of the State in a Post-Socialist Economy. Leon Kozminski Academy of Entrepreneurship and Management (WSPiZ), Warsaw, *Distinguished Lectures Series*, 2001, No. 6, available at: <https://www.tiger.edu.pl/publikacje/dist/kornai.pdf> (accessed on: 27.10.2021).
15. Piatkowski M. Europe's Growth Champion: Insights from the Economic Rise of Poland. Oxford, New York, Oxford University Press, 2018.
16. Kolodko Grzegorz W. Socialism, Capitalism, or Chinism? *Communist and Post-Communist Studies*, 2018, Vol. 51, Iss. 4, pp. 285-298, available at: <https://online.ucpress.edu/cpcs/article-abstract/51/4/285/567/Socialism-capitalism-or-Chinism?redirectedFrom=fulltext>
17. Nuti D.M. The Rise and Fall of Socialism. Dialogue of Civilizations Research Institute. Berlin, 2018, available at: https://doc-research.org/2018/05/rise_and_fall_of_socialism/ (accessed on: 27.10.2021).
18. Popov V. Mixed Fortunes: An Economic History of China, Russia, and the West. New York, Oxford University Press, 2014.
19. Kornai J. The Soft Budget Constraints. *Kyklos*, 1986, Vol. 39, No. 1, pp. 3-30.
20. Kornai J. From Socialism to Capitalism. Budapest, New York, Central European University Press, 2008.
21. Kornai J. Economists share blame for China's 'monstrous' turn. *Financial Times*, July 11, 2019.

Received on November 26, 2021

Grzegorz W. Kolodko, Professor,
Director of Transformation, Integration and Globalization
Research Center «TIGER» at Kozminski University
57/59 Jagiellonska St., 03-301 Warsaw, Poland

JANOS KORNAI AND HIS MEMORABLE WORK

Janos Kornai is the foremost economist of the socialist and post-socialist countries in the last 50 years. He was a world-famous scientist, who left behind the great legacy of works published in more than 20 languages. His theory of system anti-equilibrium in the centrally planned economy, the concept of soft and hard budget constraints, and the economic deficit had revolutionary significance for the scientific explanation of the production processes and distribution and deepening of capital in the state socialist economics. His contribution to the political economy of socialism, which he taught at Harvard University was particularly significant. In practice, Kornai was satisfied with the descriptive approach analysing of the socialist system whereas, in works published after 1989 he drew attention to normative economics, proposing the ways of structural reform, institutional constructions, and economic policy in the post-socialist transition stage. His last book, in which anti-equilibrium characterized by deficits under socialism compared with the anti-equilibrium specific to the overflows under capitalism is essential.

The evolution of the academic thought of this eminent economist and its influence on real economic processes was analyzed. Polemical comments about the interpretation of economic and social processes, which takes place in China are added.

Keywords: Janos Kornaj; anti-equilibrium; deficit; hard budget constraints; socialism.